

АГУУЛГА

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	1
1.1. Ухаа худаг нүүрсний уурхай.....	1
1.2. Нүүрс баяжуулах үйлдвэр.....	0
1.3. Цахилгаан станц.....	1
1.4. Ус хангамж.....	2
1.5. Шатахууны агуулах.....	3
1.6. Уурхайн ажиллагсдын хотхон.....	4
1.7. Ухаа худаг Гашуун сухайт, Баруун наран Ухаа худаг чиглэлийн авто зам.....	4
1.8. Цагаан хад нүүрс ачиж буулгах талбайн үйл ажиллагаа.....	5
1.9. Ухаа худаг төмөр замын терминал.....	5
2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БАЙГАА ГАЗАР НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	6
2.1. Ухаа худаг орчмын газар нутгийн төлөв байдал газар зүйн онцлог.....	6
2.2. Нийгэм эдийн засгийн төлөв байдал.....	7
3. УХАА ХУДАГ ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ ТҮҮНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ.....	12
4. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	13
4.1. Уурхайн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ.....	13
4.2. Баяжуулах үйлдвэрийн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ ...	17
4.3. Цахилгаан станцын сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ.....	19
4.4. Нүүрс ачиж буулгах талбайн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ.....	21
4.5. Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглах үеийн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ.....	23
5. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	24
5.1. Уурхайн хаягдлын овоолгын нөхөн сэргээлт.....	26
5.5. Тэрбум мод хөдөлгөөний хүрээнд мод сөөг тарих.....	26
6. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	27
7. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	29
8. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	30
9. ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	31
10. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	34
10.1. Хог хаягдлын менежментийн үндсэн зарчим.....	36
10.2. Хог хаягдлын урсгал ба зохицуулалт.....	37
11. УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	38
12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР	40
12.1. Газрын доорхи усны хяналт шинжилгээ.....	40
12.2. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ.....	41
12.3. Хөрсний судалгаа.....	42
12.4. Ургамал, Амьтны аймгийн судалгаа.....	43
13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ.....	44
14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТӨСВИЙН ЗАДАРГАА	45

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, бизнест тодорхой хувь нэмэр оруулах, нэн ялангуяа нүүрс, нүүрсэн химийн бүтээгдэхүүний олборлолт, үйлдвэрлэл, борлуулалтыг нэмэгдүүлэх, энэ чиглэлээр дэлхийн зах зээлд багтай байр суурь эзлэх эрхэм зорилготойгоор “Энержи Ресурс” ХХК нь 2005 оны 4-р сарын 22-нд байгуулагдсан үндэсний хөрөнгө оруулалттай компани юм. Тус компани нь “Ухаа худаг” төслийн хүрээнд Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сумын нутагт байрлах Ухаа худаг коксжих нүүрсний ордыг 2009 оноос олборлож эхэлсэн нь коксжсон нүүрсний зорилтот зах зээлд хүргэхэд томоохон алхам болсон. “Энержи Ресурс” ХХК нь өндөр хөгжилтэй орнуудад мөрддөг олон улсын стандартыг эх орондоо нэвтрүүлж, бодит ажил хэрэг болгон хариуцлагатай уул уурхайн жишиг тогтоохыг зорьж, Монгол улсад өрнөж буй их бүтээн байгуулалтад өөрийн хувь нэмэрээ оруулан ажиллаж байна. Тус компани нь Ухаа худаг төслийн хүрээнд явагдаж байгаа бүхий л үйл ажиллагааны явцад байгаль орчныг хамгаалах багц хууль, стандартууд, Олон улсын стандартыг даган мөрдөж, төслийн үйл ажиллагааны явцад гарч байгаа сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, байгаль орчныг хамгаалах зорилготойгоор ажилладаг. “Энержи Ресурс” компани нь 2007 онд Ухаа Худагийн ордын ашигт малтмал ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийг эзэмших болсноор ордыг ашиглах ТЭЗҮ, Баяжуулах үйлдвэрийн ТЭЗҮ зэргийг боловсруулан батлуулж, 2008 оны 10 сараас ашиглалтын өмнөх үйл ажиллагааны гэрээнийн дагуу уулын бэлтгэл ажлыг эхлүүлсэн ба 2009 оны 4 сард улсын комисс Ухаа Худагийн уурхайг байнгын ашиглалтанд хүлээж авснаар хөрс хуулалт, нүүрс олборлолтын ажлыг эхлүүлсэн.

2025 оны ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөлтөөр 11.15 сая тн нүүрс олборлоно.

MV-011952 тусгай зөвшөөрлийн булангийн цэгүүдийн солбицолууд

Дугаар	Х	У
11952А - 4	4835630.651	536106.290
11952А - 1	4839519.390	536085.354
11952А - 2	4839364.841	543699.684
11952А - 3	4835676.639	543725.328

“Энержи Ресурс” компани нь Монгол улсын хөгжил дэвшил, үйлвэржилт, шинэчлэлд тодорхой хувь нэмэр оруулах, “Ухаа Худаг” нүүрсний ордыг цогц байдлаар ашиглах зорилтын хүрээнд уурхайн нүүрс олборлолтын үйл ажиллагаатай зэрэгцүүлэн жилд 15 сая нүүрс хүлээн авч баяжуулах үйлдвэр, 18 Мвт конденсатын цахилгаан станц, хаягдлыг усгүйжүүлэх үйлдвэр, уурхайн ажиллагсадын “Галлерей кемп”, гүний ус олборлох худаг, ус цэнгэгжүүлэх байгууламж, Ухаа худаг--Гашуун сухайтын чиглэлийн 245 км хатуу хучилттай зам, 5000 хүн ам оршин суух “Цэций” хороолол орон сууц, хоногт 1200м³ ус цэвэршүүлэх цэвэрлэх байгууламж болон бусад ахуйн барилгыг барьж ашиглалтанд оруулсан.

1.1. Ухаа худаг нүүрсний уурхай

“Энержи Ресурс” ХХК нь уурхайн олборлолтын чиглэлээр ашигт малтмалын эрэл хайгуул, нөөцийн үнэлгээ, уурхайн урт, дунд болон богино хугацааны төлөвлөлт, ISO, GB, MNS стандарт шаардлагуудыг хангасан нүүрсний чанарын бүрэн хэмжээний судалгаа, уул уурхайн хүнд машин механизмын засвар үйлчилгээ, ашигт малтмалын олборлолт зэрэг 10 гаруй чиглэлд үйл ажиллагаа явуулж байна. Уурхайд үндсэн техникүүдийн хувьд Leibherr 996, Leibherr 9400, Hitachi 3600, Leibherr 9250 загварын экскеваторууд ашиглагдах бол уурхайн дотоод тээвэрлэлтэнд Caterpillar фирмийн автосамосвалуудыг ашигладаг бөгөөд 2025 оны ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний дагуу 7 -р сараас автосамосвалын тоог 13-р, экскеваторын тоог 2-р нэмэгдүүлж ажиллахаар төлөвлөсөн. Уурхай 12 цагийн 2 ээлжээр, 24 цагийн турш ажилладаг бөгөөд үйл ажиллагаа хэвийн үед 700 орчим хүн ажилладаг. Уурхайн өрөмдлөг тэсэлгэ

эний ажлыг Мера ХХК болон Сток Бласт ХХК гэрээгээр гүйцэтгэдэг ба уурхайн үйл ажиллагаанд Вертекс майнинг партнер ХХК болон Эрчим майнинг ХХК- гэрээгээр ажиллж байна.

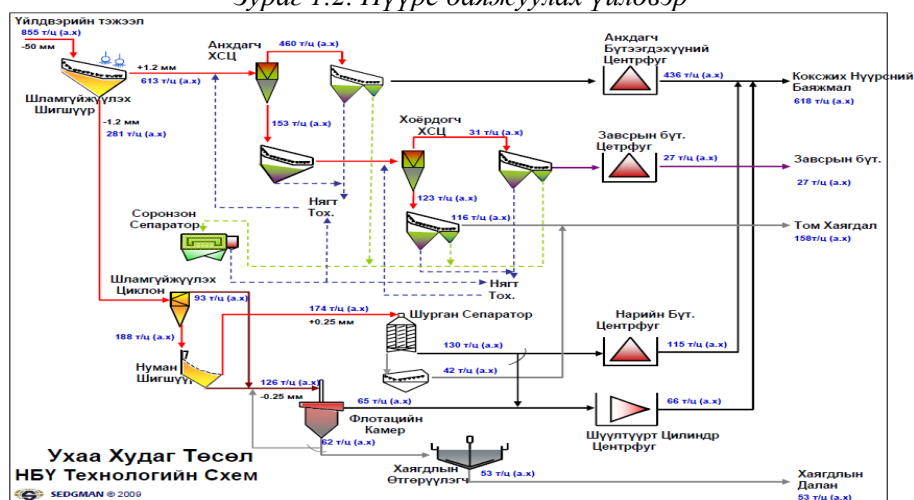
Зураг 1.1.1. Нүүрсний уурхай

1.2. Нүүрс баяжуулах үйлдвэр

Ухаа Худаг төслийн хүрээнд жилд тус бүр 5 сая тонн нүүрс угааж, боловсруулах хүчин чадалтай 3 модуль бүхий Нүүрс баяжуулах үйлдвэр Австралийн Седжмен компанийн зураг төслөөр баригдсанаас эхний модуль 2011 оны 6-р сард, 2-р модуль 2012 эхний хагаст ашиглалтанд оруулж жилдээ 10 сая тонн нүүрс хүлээн авч баяжуулж байгаа ба 3-р модулийг 2013 оны 7 сард оруулснаар жилийн хүчин чадал 15 сая тонн болж өргөжсөн. 2025 онд Ухаа худаг уурхайгаас 12 сая тонн, Баруун наран уурхайгаас 3.3 сая тонн хүртэл тэжээл хүлээн авч боловсруулахаар төлөвлөж байна.

Зураг 1.2. Нүүрс баяжуулах үйлдвэр

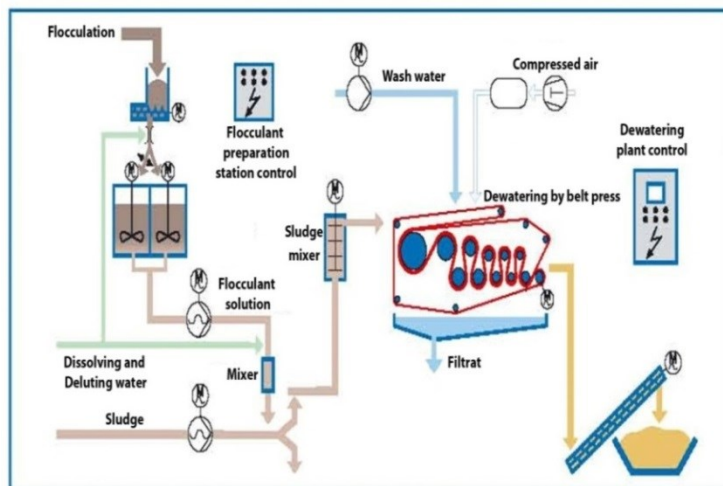

Зураг 1.3. Нүүрс баяжуулах үйлдвэрийн технологийн схем

1.2.1. НБҮ-ийн хаягдлыг усгүйжүүлэх үйлдвэр

Нүүрс баяжуулах үйлдвэрийн хаягдлыг усгүйжүүлэх ажиллагаанд шинэ техник технологийг ашиглан байгаль орчинд ээлтэй нөхцлөөр шийдвэрлэхээр Нүүрс баяжуулах үйлдвэрийн Хаягдлыг усгүйжүүлэх байгууламжийг барьж байгуулан 2013 оны 12-р сард ашиглалтад оруулсан.

Уг байгууламж нь баяжуулах үйлдвэрийн хаягдлыг усгүйжүүлж, гарсан усны 67%-85%-ийг эргүүлэн ашиглахад зориулагдсан үйлдвэр юм. Үйлдвэрт 8 ширхэг усгүйжүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулсан ба нэг төхөөрөмж нь цагт 86 м³ хаягдлыг базаж 65 м³ шүүгдсэн ус, 21 тн хуурай хаягдал болгон ялгана. Шүүгдсэн усыг технологийн шугаманд эргүүлэн ашигладаг. 2018 онд уг үйлдвэрийн технологийг сайжруулж даралтат шүүлтүүрийн /Filter press/ технологийг нэвтрүүлснээр үйлдвэрийн хаягдал усыг эргүүлэн ашиглах хэмжээг нэмэгдүүлсэн. 2025 онд хаягдлыг усгүйжүүлэх үйлдвэрт өргөтгөл хийж хүчин чадлыг нэмэгдүүлэхэр төлөвлөн ажиллаж байна.

Зураг 1.4. Хаягдлыг усгүйжүүлэх үйлдвэрийн технологийн схем

1.2.2. Химийн бодисын нэгдсэн агуулах

Химийн бодис, урвалж хадгалах зориулалттай, MNS 6458:2014 стандартад бүрэн нийцсэн 740м² талбай бүхий агуулахын барилгыг 2020 онд барьж ашиглалтанд оруулсан.

Зураг 1.4. Химийн бодисын агуулах

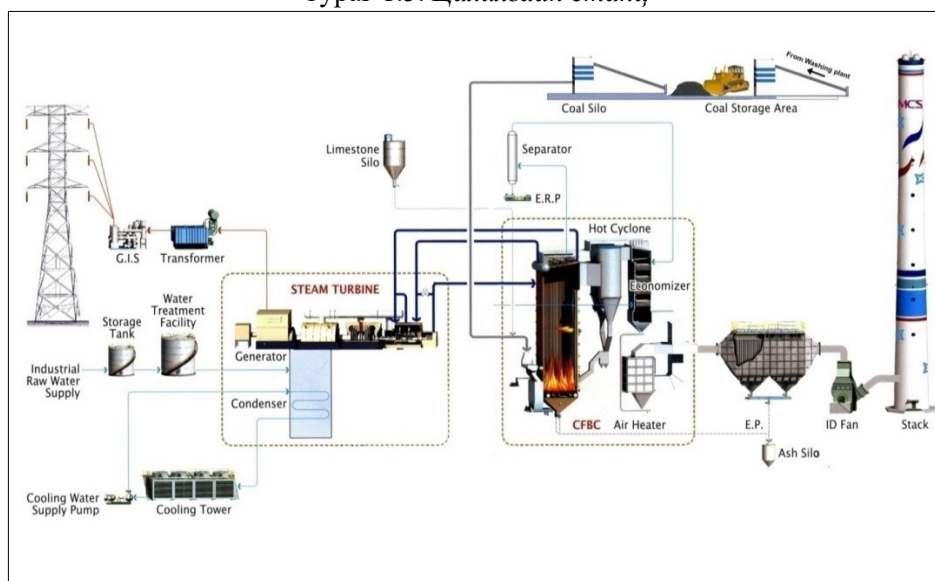
1.3. Цахилгаан станц

“Энержи Ресурс” ХХК-ний Ухаа худаг коксжих нүүрсний ордыг түшиглэн 18 МВт-ын хүчин чадалтай цахилгаан станц барьж, 2011 оны 9 сарын 24-нд ашиглалтанд оруулсан. Тус станц нь уурхайн болон дэд бүтцийн төслүүдийн эрчим хүчний бүхий л хэрэгцээг хангахаас гадна Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сумыг цахилгаанаар найдвартай хангаж байна. Монголдоо анх удаа дотоодын

чадварлаг инженерүүдийн ур ухаанаар боссон энэхүү цахилгаан станц говь нутгийн байгалийн онцлогт нэн тохиромжтой хуурай хөргөлтийн систем, шаталтын үр дүнд үүссэн байгаль орчинд хортой үнсийг цахилгаан ионжих аргаар ялгах цахилгаан фильтр, усны бага хэрэглээ гээд технологийн олон давуу талыг агуулсан тул одоогоор Монголд ажиллаж буй бусад цахилгаан станцуудтай харьцуулахад усыг 4-5 дахин хэмнэх боломжтой. 2025 онд нийт 124.6 сая кВт.ц/жил эрчим хүч үйлдвэрлэхээр төлөвлөж байна. Үйлдвэрлэлийн бүс болон ажилчдын хотхонын дулаан хангамжийг тусдаа халаалтын зуухнуудаар шийддэг.

Зураг 1.5. Цахилгаан станц

Зураг 1.6. Цахилгаан станцын технологийн схем

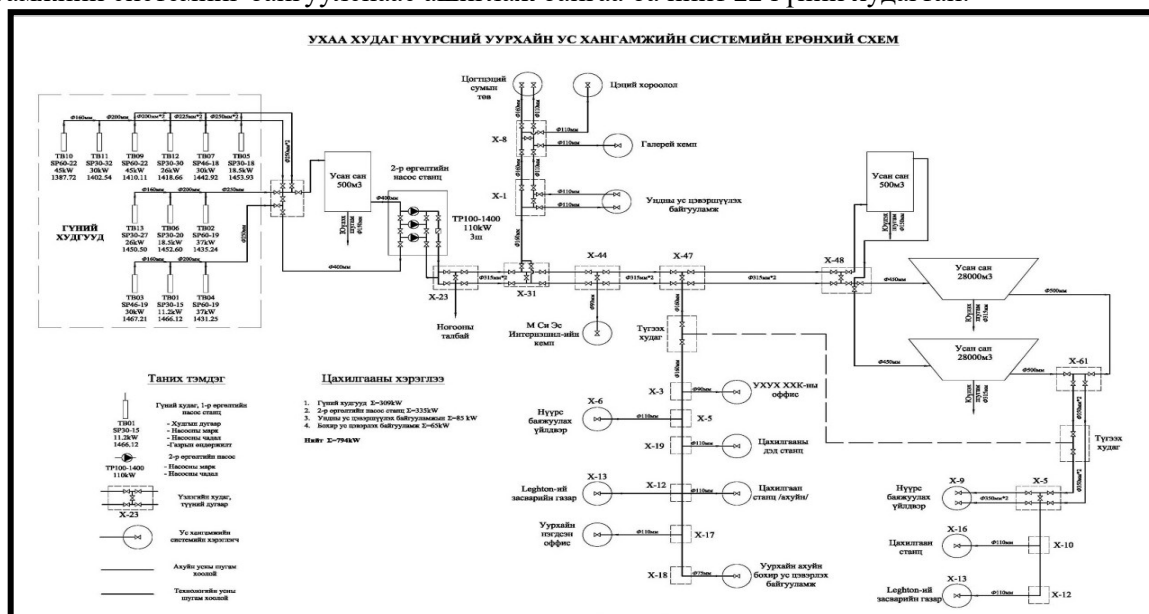
1.4. Ус хангамж

Ухаа Худаг уурхайн цогцолборын үйлдвэрлэлийн болон ахуйн хэрэглээний ус хангамжийн ухаалаг, дэвшилтэт системийг бий болгох ажил 2008 оны 1-р сараас эхэлж улмаар 2011 оны 6-р сард ашиглалтад орсон. Ингэхдээ цэвэр усны нөөцөөр хомс говь нутгийн онцлогийг дээд зэргээр харгалзсан, усыг 100 хүртэлх хувь дахин ашиглах, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн, дэвшилтэт технологид суурилсан болно.

Уурхайн нийт төслүүдийн усны хэрэгцээг хангаад зогсохгүй Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сумыг эрүүл ахуйн шаардлагад нийцсэн, ундны цэвэршүүлсэн усаар хангаж буй ус хангамжийн систем нь 56,000 куб метрийн багтаамжтай усан сан, насос станц болон иж бүрэн автомат хяналтын систем гээд технологийн онцлог шийдэл бүхий хэсгүүдээс бүрдэл болдог.

1.4.1. Ус хангамжийн систем

Төслийн хэрэгцээнд Наймантын хотгорын болон Наймдайн хөндийн гэсэн хоёр үндсэн ус хангамжийн системийг байгуулснаас ашиглаж байгаа ба нийт 22 гүний худагтай.

Зураг 1.7. Ус хангамжийн ерөнхий схем зураг

1.4.2. Нийтийн аж ахуйн үйлчилгээний байгууламжууд

Тус компани нь нийгмийн хариуцлагатай уул уурхайн төслийн хүрээнд өөрийн ажиллагсад төдийгүй Цогтцэций сумын иргэдийг стандартын шаардлагад нийцсэн ундны цэвэр усаар хангадаг бөгөөд хэрэглээнээс гарсан ахуйн бохир усыг татан зайлуулах, цэвэрлэх үйл ажиллагааг шийдвэрлэсэн болно. Энэ зорилгоор дараах байгууламжуудыг барьж байгуулан, ашиглаж байна. Үүнд:

Ундны ус цэнгэгжүүлэх байгууламж

- Хүчин чадал: 750м³/хоног
- Ус цэнгэгжүүлэх байгууламж нь Цогтцэций сумын хүн ам болон уурхайн ажилчдын хотхоныг цэвэршүүлсэн усаар хангах зорилгоор байгуулагдсан.
- Ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг Герман улсын Prominent компанид үйлдвэрлэсэн бөгөөд мембран шүүлтүүр бүхий урвуу осмосын зарчмаар ажилладаг.
- Байгалийн усыг чөлөөт ионуудаас 97-98%-иар, бусад хольцонос 99% хүртэл цэвэрлэх боломжтой.

Цогтцэций сум, Цэций хорооллын хэрэглээнээс гарсан ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламж

- Хүчин чадал: 1200м³/хоног
- Бүрэн автомат цэвэрлэх байгууламж ба 96% хүртэл цэвэрлэх боломжтой.
- 35x20м-ийн талбайтай аварийн сан- 1ш, 35x20м-ийн талбайтай лагийн сан 1ш, 1400м³-ийн 4 ш шүүрүүлэх талбайтай.
- Чехийн SPR технологитой

Ахуйн хаягдал ус цэвэрлэх байгууламжийн шүүрүүлэх талбайд 2025 онд өргөгтгөл хийхээр төлөвлөж байна.

1.5. Шатахууны агуулах

Шатахуун түгээх станцыг Ухаа худаг уурхайд ажиллаж буй техник хэрэгслийг түлшээр найдвартай хангах зорилгоор 2019 онд үйл ажиллагаандаа шилжүүлэн авсан. Шатахуун түгээх станц нь шатахуун далд нөөцлөх 50м³-н багтаамжтай 3, ил 24ш нөөцлөх сав болон тээврийн машин орж

гарах, зам шатахуун буулгах хэрэгсэл, технологийн худгууд, хаягдлын сан, шатахуун буулгах талбай, шатахуун түгээгүүрүүд, шатахуун түгээх станцын ажилчдын амрах байр зэргээс бүрддэг.

1.6. Уурхайн ажиллагсдын хотхон

2013 оны 1 сард Цогтцэций суманд олон улсын жишигт нийцсэн, боловсролын орчин үеийн Мөрөөдөл нэртэй томоохон цогцолбор болох 640 хүүхдийн дунд сургууль, 144 хүүхдийн цэцэрлэг, 100 хүүхдийн дотуур байр бүхий иж бүрэн байгууламж Өмнөговь аймгийн болон тус компанийн хөрөнгө оруулалтаар байгуулагдаж үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлсэн.

Компанийн ажиллагсдын нийгмийн асуудлыг цогцоор шийдэх бодлогын хүрээнд “Цэций” нэртэй орон сууцны хороолол болон 377 айлын хашаатай бүрэн тохижуулсан ажилчдын гэр хорооллыг барьж байгуулсан. 2014 онд “Цэций” хороололд 480 айлын орон сууц ашиглалтанд орж, нийт 708 айл өрх тус хороололд амьдарч байна. 2024-2026 онд хэрэгжүүлэх 250-300 айлын Цэций А2 төслийг хэрэгжүүлж эхэлсэн.

Зураг 1.8. Цэций хороолол

1.7. Ухаа худаг Гашуун сухайт, Баруун наран Ухаа худаг чиглэлийн авто зам

“Энержи Ресурс” компани Ухаа Худаг – Гашуун сухайт чиглэлийн 245 км хатуу хучилттай замыг барьж байгуулах ажлыг амжилттай хэрэгжүүлж, 2011 оны 10-р сард ашиглалтад оруулсан. Замыг Засгийн газрын 2013 оны 299-р тогтоолоор 2014 оны 02 сарын 14-нөөс хойш төрийн өмчид шилжүүлсэн бөгөөд авто зам төрийн өмчид шилжсэнтэй холбоотойгоор замын менежмент, засвар үйлчилгээ, аюулгүй байдлын хяналт зэрэг асуудлыг “Гашуун сухайт авто зам” ХХК хариуцан замын үйл ажиллагааны тогвортой байдлыг ханган ажиллаж байна. БН-УХГ чиглэлийн хатуу 30.8км урттай хучилттай авто замыг 2012 барьж ашиглалтанд оруулсан бөгөөд Баруун наран уурхайгаас Ухаа худаг уурхайн НБҮ-г боловсруулах нүүрс тээврийн зорилгоор ашиглагддаг. Тус замын 1.96км урт хэсэг Ухаа худаг уурхайн ТЭЗҮ-д тусгагдсан уурхайн карьерийн ахилтанд орох ба геотехникийн аюултай нөхцөл үүссэн тул тухайн хэсгийг 2024-2025 онд тусгайн зөвшөөрөлтэй талбайн хүрээнд шилжүүлэх ажлыг төлөвлөн гүйцэтгэж байна.

Зураг 1.9. Хатуу хучилттай нүүрс тээврийн зам

1.8. Цагаан хад нүүрс ачиж буулгах талбайн үйл ажиллагаа

Нүүрс буулгах агуулах болон Гаалийн хяналтын талбай нь Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Номгон багийн нутагт, Цагаан хад нэртэй газарт орших бөгөөд сумын төвөөс урагш 75км, Гашуун сухайтын хилийн боомтоос 20 гаруй км зайд байрлана. Цагаан хадны нүүрс ачиж буулгах талбайд БНХАУ-д экспортлох нүүрсийг талбайгаас дахин ачиж хилийн шалган нэвтрүүлэх болон гаалийн хяналт-бүрдүүлэлт хийдэг. Энэ талбай нь Энержи Ресурс компанийн эзэмшилд байдаг бөгөөд нийт 37 га талбайг эзэлдэг.

Зураг.1.10. Цагаан хадны нүүрс ачиж буулгах талбай, ажилчдын хотхон

Нүүрс ачиж буулгах талбайн ажиллагсад, нүүрс тээврийн жолооч нарын ажилчдын хотхон нь 35 гэр, 3 контейнэр хаус бүхий кэмп, цахилгаан дулааны эх үүсвэрийн барилга, хоолны газар, ундны ус цэвэрлэх байгууламж, угаалга болон нийтийн халуун усны газар, авто гараж, шалган нэвтрүүлэх байр, спортын талбай зэргээс бүрддэг.

2025 онд Цагаан хад дахь ажилчды хотхоныг шинэчлэн байгуулахаар Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум 5-р багийн нутагт 4601100018 нэгж талбарын дугаартай 3 га талбай газар эзэмших захирамж гаргуулсан бөгөөд тус кэмп нь 4-н блок бүхий амралтын байр, спорт заал, авто зогсоол ногоон байгууламж бүхий хотхон болох юм.

“Энержи ресурс” ХХК нь мөн Гашуун сухайтын боомтын ойролцоох Хилийн боомтын онцгой бүрэн эрхэт захиргааны эзэмшил болох Чингэлэгт тээврийн терминалын 25%-д үйл ажиллагаа явуулж байна.

1.9. Ухаа худаг төмөр замын терминал

Төмөр замын терминал нь уурхайн урд хэсэг, Тээвэр Ложистикийн засварын төвийн чанх урд, Ухаа худаг уурхайн төмөр замын гогцооны хойд хэсэгт лицензийн хилийн дотор талд байрлах ба талбай нь бүтээгдэхүүн хийсэхээс хамгаалах, тоосжилтын тархалтыг хязгаарлах зориулалтын хашаатай байдлаар байгуулагдсан. Терминал нь нийт 6.4га талбайтай ба цамхагт харуулын байр, авто пүү, хучлага хяналтын тавцан, вагон пүү зэргээс бүрдэнэ.

Зураг.1.11. Ухаа худаг төмөр замын терминал

2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГГИЖ БАЙГАА ГАЗАР НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1. Ухаа худаг орчмын газар нутгийн төлөв байдал газар зүйн онцлог

Таван толгойн нүүрсний ордын Ухаа худаг орчмын нутаг дэвсгэр нь гадаргуугийн хувьд ерөнхийдөө нам уулс, жижиг толгод, талархаг гадаргуу зонхилох ба далайн түвшинөөс дээш 1490-1590 м өргөгдсөн. Төсөл хэрэгжих талбай нь аймгийн төв Даланзадгад хотоос зүүн хойшоо 90 км, Цогтцэций сумын төвөөс баруун урагш 10 км зайтай байрладаг. Тус бүс нутгийн хамгийн өндөрлөг цэгүүд нь Таван толгойн талбайгаас баруун урагш орших Бага уул (1731.1 м), зүүн хойно орших Майга улаан уул (1587.5 м), чанх урагш орших Нэргүй өндөрлөг (1652.2 м), зүүн урд нь байрлах Таван толгой уул (1570 м) зэрэг болно. Хамгийн нам цэгүүдэд Улаан нуур болон бусад нуур тойрмуудын хөндий орно. Голын хөндийнүүд нь ерөнхийдөө өргөргийн чиглэлтэй ба элсэрхэг, шаварлаг хурдсаар дүүргэгдсэн байдаг. Физик газарзүйн мужлалаар цөлийн ландшафттай говийн мужид хамаарах бөгөөд газарзүйн хэлбэр, гадаргуугийн хэв шинжээрээ цав толгод, ухаа гүвээт талын хэв шинжид багтдаг. Энэхүү бүс нутагт газар хөдлөлийн талаар урьд өмнө тусгайлсан судалгаа хийж байгаагүй бөгөөд Монгол орны чичирхийлэл, тектоникийн мужлалаар газар хөдлөлтийн 7 баллын бүсэд оршдог бөгөөд газар хөдлөлийн давтамж нь 1000 жилд хоёр удаа байх магадлалтай.

2.1.1. Уур амьсгал

Цогтцэций сумын нутаг нь уур амьсгалын хувьд гандуу, дулаан зунтай бүсэд багтдаг байна. Энэ нутаг чийг багатай хуурай дулаавтар мужид хамаарах ба агаар ба хөрсний температурын хоногийн хэлбэлзэл ихтэй, хур тунадас бага учраас нэлээд хуурайшилттай, салхи шуурга ихтэй, улирал нь огцом солигддог. Ухаа худаг орчмын уур амьсгал нь эх газрын эрс тэс нэн хуурай, дулаан хээр-говийн уур амьсгалын ангилалд багтана.

Цогтцэций сум болон Ухаа худаг орчмын нутагт хур тунадас бага ордог. Олон жилийн дундаж нийлбэр хэмжээгээр 125 мм, түүний 97% нь дулаан улиралд хур борооны төрлөөр, үлдсэн 3% нь цас хэлбэртэй хүйтэн улиралд ордог. Хур тунадасны хамгийн их хэмжээ борооны улирлын нэг хоногт 50 мм орчим ордог нь үер ус болох ялангуяа нүүрс угааж баяжуулах үйлдвэрийн орчимд ус тунаж зохисгүй нөлөөлнө. Жилд 20 өдөр бороо, 13 өдөр цастай байдаг. Хур тунадас бага учраас энэ бичил бүс нутагт харьцангуй чийгшил жилийн дунджаар 54%, “хуурай” ангилалд хамрагдаж байна. Хур тунадасны уналт, хүйтэн дулааны горимын дагуу харьцангуй чийгшил 4, 5 дугаар сард хамгийн бага 36-40%, зарим өдөр үүнээс доош “нэн хуурай” байдаг бол цасархаг өвөл, зуны хур борооны үед 57-63% болж ихэсдэг зүй тогтолтой.

2.1.2. Хөрс

Төслийн талбай орчмын нутаг дэвсгэр нь хөрс газар зүйн мужлалаар Төв Азийн говь цөлийн бүслүүрийн цөлөрхөг хээрийн бор хөрсний бүсэд хамаарагдана. Төслийн талбайн хэмжээнд заримдаг цөлийн бор хөрс зонхилж, гадаргуугийн харилцан адилгүй байдалтай уялдаж, заримдаг цөлийн сайр

чулуурхаг болон заримдаг цөлийн нугархаг хужирлаг хөрс тархсан байна. Заримдаг цөлийн бор хөрс зуны хур бороо ихтэй үед 20-30 см чийглэгдэж, түүнээс доошхи гүнд хуурай байх бөгөөд хөрсөн дэх чийг бороо орсноос хойш 5-12 хоног хадгалагдаж байгаад ууршиж замхарна. Чийгтэй байх хэдэн өдрийн хугацаанд ургамлын ургалт маш эрчтэй явагдаж, хөрсөн дэх биологийн үйл явц идэвхиждэг. Хөрсний өнгөн хэсэг, дээд үеүд нь хүчтэй халж, ургамлын үлдэгдлийн эрдэсжих үйл явц эрчимтэй байдаг.

2.1.3. Ургамал, амьтны аймаг

Монголын биогеографийн мужлалаар Таван толгой нь Зүүн Говийн цөлөрхөг талын Галбын говийн дэд районд хамаарагдана. Өөрөөр хэлбэл Ухаа худгийн талбай нь Дорноговийн цөлөрхөг хээрийн тойрогт (Н.Өлзийхутаг, 1989) оршино. Ургамлан бүлгэмдлийг бүрдүүлэхийн хувьд энэ нутагт монгол өвс (*Stipa gobica*), таана (*Allium polyrrhizum*), бор бударгана (*Salsola passerina*), улаан бударгана (*Reamauria soongarica*), түнтгэр баглуур (*Anabasis brevifolia*), гялгар дэрс (*Achnatherum splendens*), шар бударгана (*Kalidium foliatum*), сибирь хармаг (*Nitraria sibirica*), зүүн гарын хазаар өвс (*Cleistogenes soongarica*), хөмүүл (*Allium mongolicum*), төлөгчдүү бор таар (*Ajania nelillous*), орог тэсэг (*Eurato ceratoides*) зэрэг ургамлууд бүрдүүлж байна. Үүний дотроос монгол өвс-таанат бүлгэмдэл, монгол өвс-баглуурт бүлгэмдэл, монгол өвс-бор бударганат бүлгэмдэл, бор бударгана-улаан бударганат бүлгэмдэл, шар бударгана-улаан бударгана-бор бударганат бүлгэмдэл, дэрст бүлгэмдэл, сибирь хармагт бүлгэмдэл зонхилно. Төсөл хэрэгжих талбай нь цөлөрхөг хээрийн нам уулс, цав толгод, дэнж тэгш талын ургамалжил, цөлийн хээрийн гэсэн үндсэн хоёр хэвшлийг бүрдүүлж байна. Үүнд:

Ухаа худаг орчмын газар нутгийн ургамалжилт нь ганд тэсвэртэй сөөг, сөөглөг болон цөлийн олон наст өвслөг ургамлаас бүрдэнэ. Зонхилох сөөг нь боролз-*Ajania fruticulosa*, ахар навчит баглуур-*Anabasis brevifolia*, орог тэсэг-*Eurotia ceratoides*, алтан харгана (улаан харгана)-*Caragana leucophloea*, тарваган харгана (ямаан харгана, алтан харгана)-*Caragana pygmaea* болно. Олон настаас хоёр зүйл хялгана хийгээд хазаар өвс, таана, хөмүүл байна. Түүчлэн тухайн жилийн байгаль цаг уурын онцлогоос хамаарч нэг болон хоёр настууд, мөн хаврын эртний эфимерүүд ургамлын бүлгэмдэлд тодорхой үүрэгтэй оролцоно. Мөн энд монгол өвс, таана голлосон цөлийн хээр, түүний дотор нугархаг шинжтэй дэрс, хармагтай хоолойнууд тааралдана. Харин энд хайлаас, заг зэрэг мод ургадаггүй.

Ухаа худаг цогцолбор орчмын нутаг дэвсгэр нь цөлөрхөг хээрийн бүсэд хамаарах бөгөөд олон янзын биотоп байхгүй, харьцангуй нэг хэвийн тул амьтны олон янз байдал ядмаг. Амьтны аймагт суурин бараадаж амьдардаг зүйлүүд нилээд хувийг эзэлдэг байна. Цогтцэций орчим нь амьтны газарзүйн мужлалаар уулархаг азийн дэд их муж, Монгол төвдийн муж, говийн дэд мужийн хойт говийн тойрогт хамаардаг. Энэ нутагт 11 баг, 21 овог, 48 төрөлд хамрагдах 66 зүйл шувуу тэмдэглэгдсэн байна. Судалгааны олон жилийн мэдээллүүдийг хянан үзэхэд энд 7 баг, 14 овогт хамаарах 42 зүйл хөхтөн тохиолддог байна.

2.2 Нийгэм эдийн засгийн төлөв байдал

2.2.1. Эдийн засаг, нийгмийн өнөөгийн төлөв байдлын хамрах хүрээ, суурь мэдээлэл

Энэхүү эдийн засаг, нийгмийн өнөөгийн төлөв байдлын үнэлгээнд “Энержи Ресурс” ХХК –ний Ухаа худаг төсөл хэрэгжиж буй Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сумын мэдээллийг орууллаа.

2.2.2. Цогтцэций сум хүн ам

Цогтцэций суманд байнгын бүртгэлтэй 7422 иргэн явуулын 12000-16000 иргэн, 2441 өрх аж төрж байна.

2.2.3. Эрүүл мэнд

2015 оын байдлаар Цогтцэций сумын эмнэлэг нь 41 ажилтан, үүнээс 11 их эмч байгаа ба 1 эмчид 640 хүн буюу 1000 хүн тутамд 1.5 их эмч ноогдож байгаа бол явуулын хүмүүсийг хамтдан авч үзвэл 1000 хүн тутамд 0.5 их эмч ноогдохоор байна.

2.2.4. Хөдөө аж ахуй

Цогтцэций суманд адуу, үхэр, хонь голчлон үржүүлдэг. Малчин өрхийн тоо 2017 оны байдлаар 289 байсан бөгөөд нийт тоологдсон малын тоо 130,758 байсан.

2.2.5. Хөдөлмөр эрхлэлт, орлогын түвшин

Цогтцэций суманд 2018 оны байдлаар ажилгүй ирэгдийн тоо 9, үүнээс 5 эмэгтэй байна.

2.2.6. Нийгмийн үйлчилгээний хангамж

Цогтцэций сумын үйлчилгээний байгууллагын талаар судалгаа байдаггүй бөгөөд вэб сайт дээр сүүлийн жилүүдэд 288 аж ахуй нэгж, жижиг бизнес эрхлэгч 1290 иргэн үйл ажиллагаа явуулж худалдаа үйлчилгээний газрууд жилээс жилд өсөн нэмэгдэж байна.

2.2.7. Дэд бүтэц

Цахилгаан хангамж – “Ухаа Худаг” төслийн цахилгаан станц нь аж үйлдвэрийн цогцолбороос гадна сумын төвийн эрчим хүчээр хангадаг.

Ус хангамж – “Ухаа Худаг” төсөл аж үйлдвэрийн цогцолборийн ахуйн болон үйлдвэрийн усны хэрэгцээг хангахаас гадна Цогтцэций сумыг ундны цэвэр усаар хангадаг.

Бохир – Цэций хороолол нь – “Ухаа Худаг” төслийн бохир усны нэгдсэн системд холбогдсон

Зам тээвэр – Цогтцэций сумы төв нь Улаанбаатар – Мандалговь-Даланзадгад чиглэлийн замтай хатуу хучилттай замаар холбогдсон. Сум дотроо хатуу хучилттай замтай. Таван толгой уурхайгаас Гашуун сухайт боомт хүртэл хатуу хучилттай замаар холбогдсон.

2.2.8. Төслийн үндсэн ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт

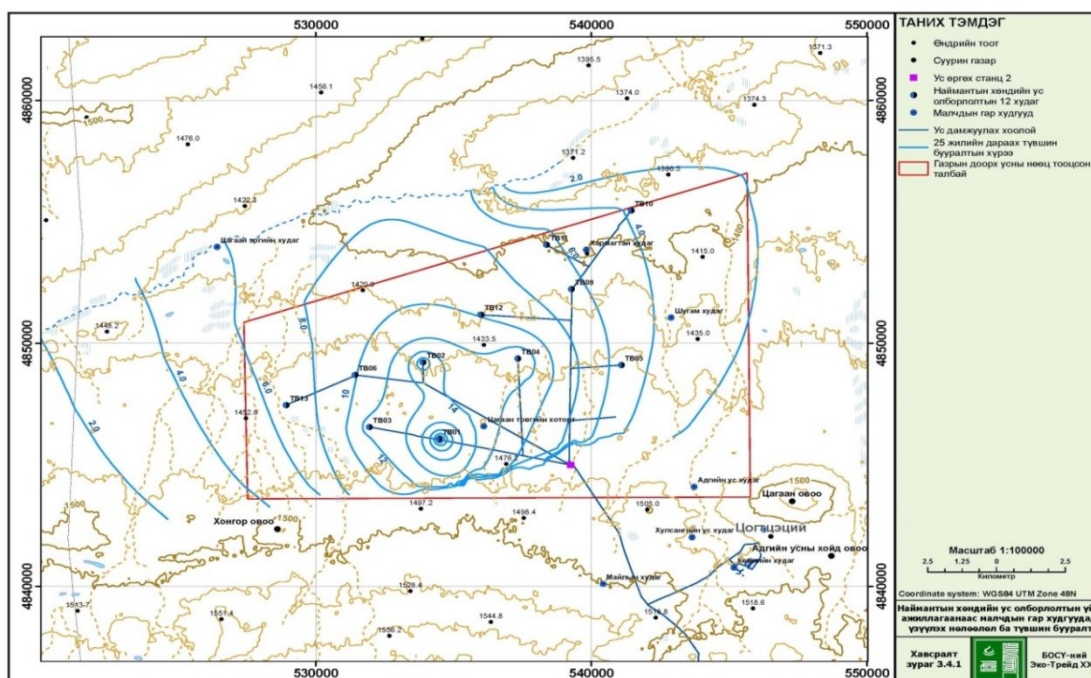
Ухаа Худаг ордоос нүүрс олборлох, боловсруулах, тээвэрлэх төслийн үйл ажиллагаанаас тухайн нутаг дэвсгэр, бүс нутгийн байгаль орчинд үзүүлэх гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг 2018-2019 онд болон 2024 онд шинэчлэн боловсруулсан төслийн байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээнд тодорхойлсон байдаг. Төсөл хэрэгжиж буй бүс нутагт Энержи Ресурс ХХК-с гадна Эрдэнэс Таван толгой ХК, Таван толгой ХК зэрэг бусад аж ахуй нэгжүүд нүүрсний уурхайн ба тэдгээрт туслах дэд бүтцийн төсөл хэрэгжүүлдэг учраас тухайн газрын хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх нөлөөлөл нь хам шинж чанартай юм.

Ухаа Худаг ордоос нүүрс олборлох, боловсруулах, тээвэрлэх төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх үндсэн болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг түүнд өртөх орчноор нь буюу агаар, гадаргын болон газар доорх ус, хөрс, амьтан ургамлын аймгийг хамруулан дараах байдлаар тодорхойлсон байдаг.

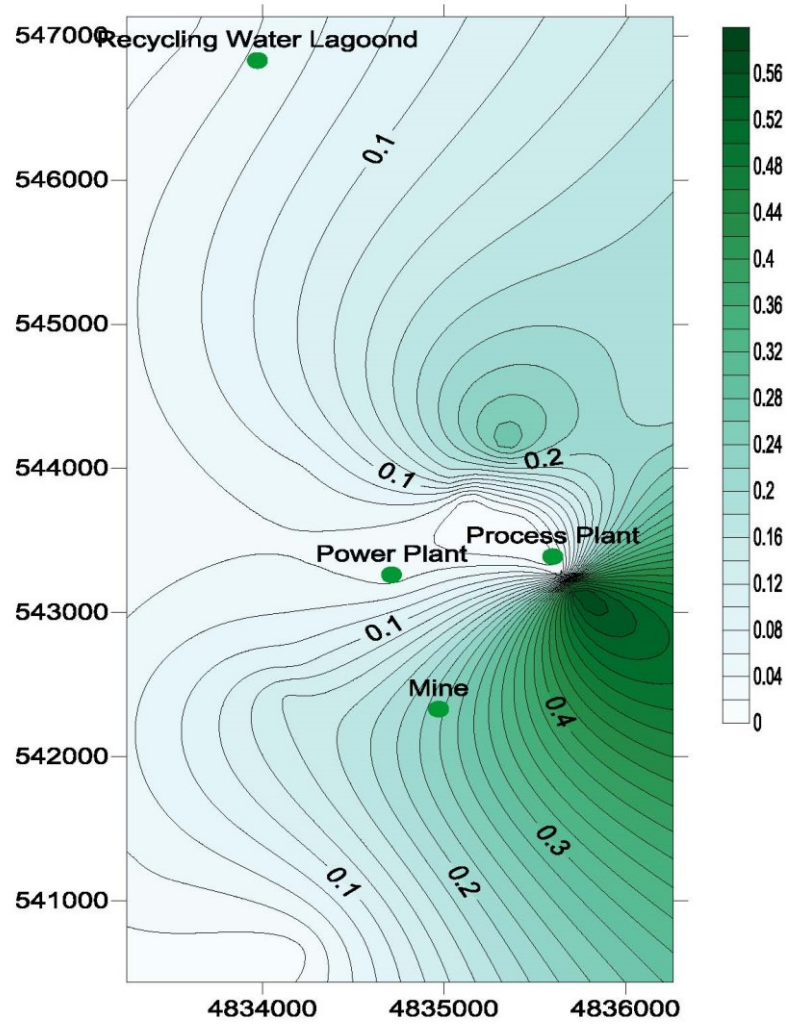
Төслийн байгаль орчны сөрөг нөлөөллийн үнэлгээ

Хүснэгт 3.1 Ухаа худаг төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх нөлөөллийн эрчим болон үргэлжлэх хугацаа

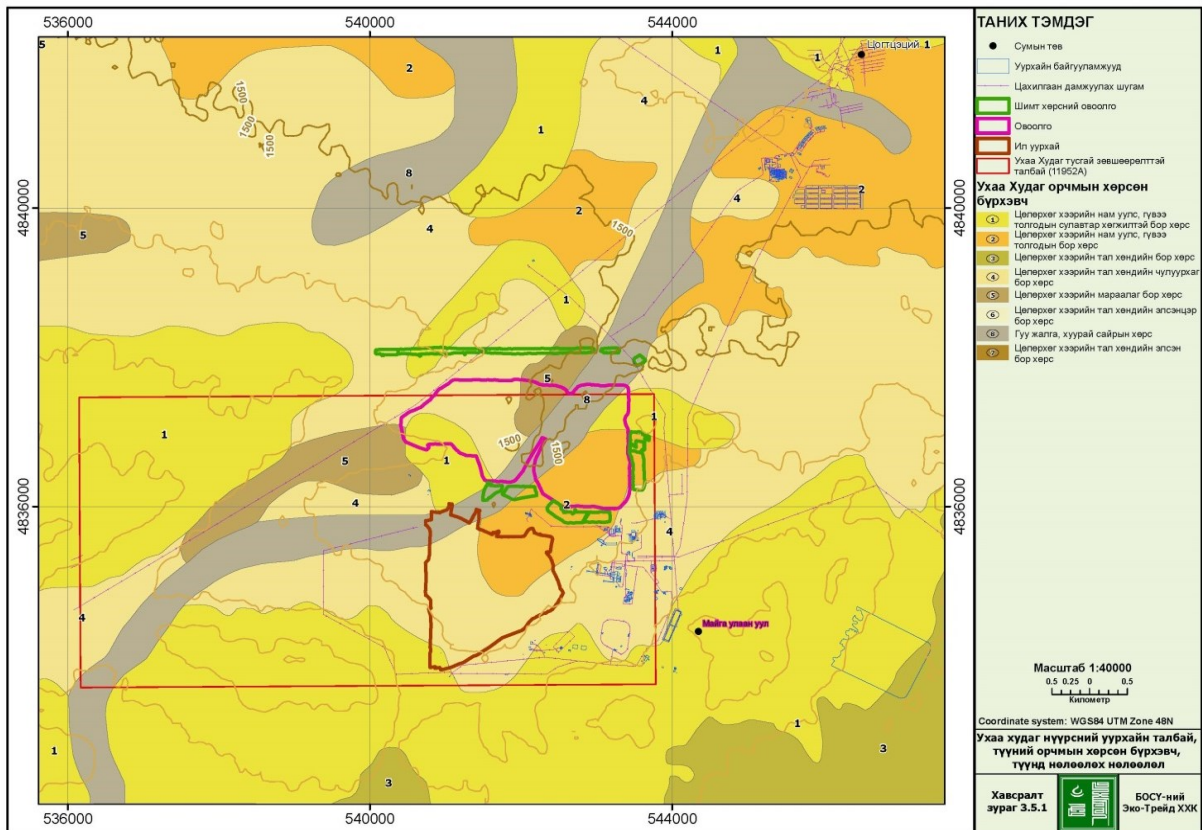
#	Нөлөөлөл	Нөлөөллийн хэлбэр үйлчлэл				Нөлөөллийн эрчим				Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацаа				
		Гол нөлөөлөл		Болзошгүй нөлөөлөл		Бага(I)	Дунд(II)	Их(III)	Аюултай(IV)	Түр зуурын	Богино хугацааны	Дунд Хугацааны	Урт хугацааны	Байнгын
		Шууд	Шууд бус	Шууд	Шууд бус									
1	Агаарын чанар	10	0	3	1	3	3	8	1	2	4	2	7	0
2	Газрын гадарга, газрын хэвлийн тогтоц	9	2	0	0	1	6	4	0	1	2	3	2	3
3	Гадаргын ус	1	3	0	4	2	6	0	0	0	5	1	1	1
4	Газрын доорх ус	3	0	1	4	1	3	3	1	0	2	2	2	2
5	Хөрсөн бүрхэвч	9	0	3	9	1	17	3	0	0	3	2	14	2
6	Ургамлан нөмрөг	2	2	1	8	1	8	4	0	0	0	0	13	0
7	Амьтны аймаг	2	1	1	4	4	3	1	0	0	0	0	4	4
Нийт нөлөөллийн тоо		36	8	12	30	13	46	23	2	1	16	10	43	12
Хувь %		14.2	3.1	4.7	11.9	5.1	18.2	9.1	0.8	0.4	6.3	3.9	17.0	4.7

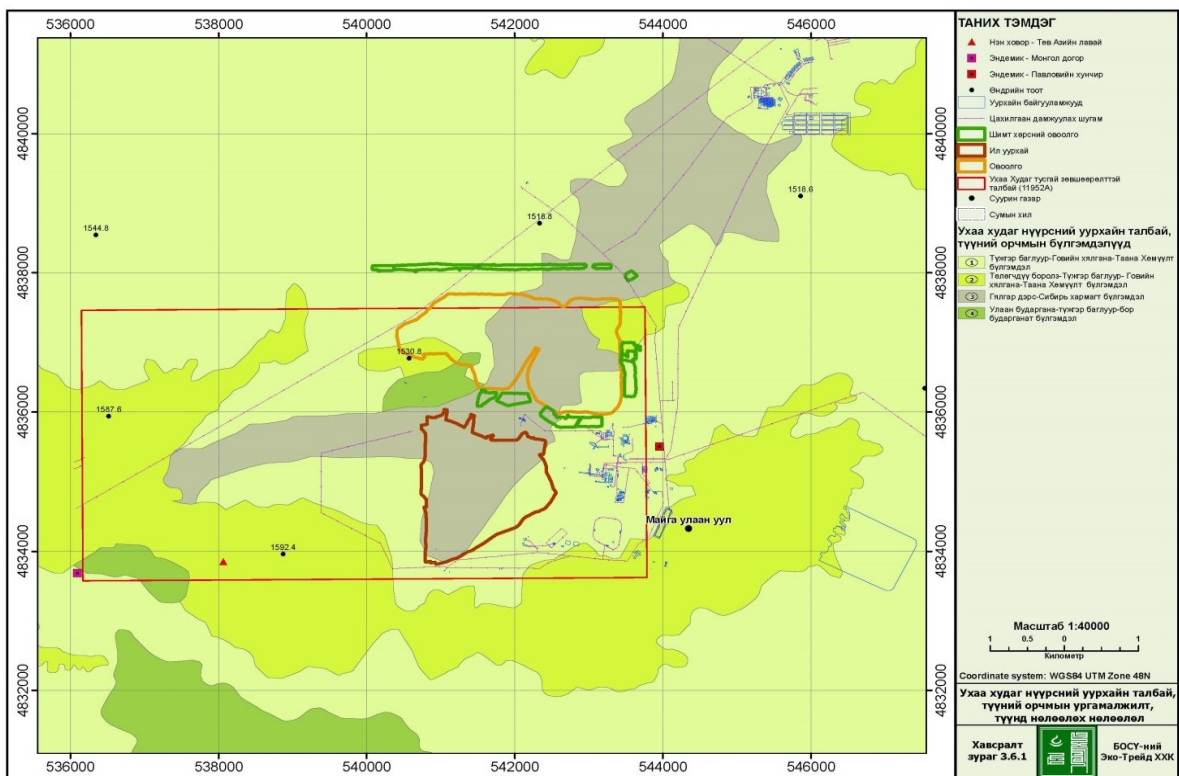
Зураг 3.1. Төслийн үйл ажиллагаанаас газар доорх усанд нөлөөлөх нөлөөллийн цар хүрээ

Зураг 3.2. Төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх тоосжилтын цар хүрээ

Зураг 3.3. Төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөнд үзүүлэх нөлөөллийн цар хүрээ

Зураг 3.4. Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамлан бүрхэвчид үзүүлэх нөлөөллийн цар хүрээ

3. УХАА ХУДАГ ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ ТҮҮНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ

Өмнөговь аймгийн Цогтцэций суманд орших Ухаа худагийн ордоос нүүрс олборлох, боловсруулах, тээвэрлэх төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа БОАЖ-н сайдын 2019 оны 10 сарын 29-ний өдрийн А-618 тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежмент төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-г баримталсан.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрөөс бүрдэх бөгөөд байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд байгалийн нөөц баялгийг ашиглах явцад байгаль орчныг доройтохоос урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, үлдэгдэл нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах, нөхөн сэргээх, нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох, түүх соёлын өвийг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээг тодорхойлон, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тооцож, хариуцах этгээд, хэрэгжүүлэх хугацаа, баримтлах хууль, журам, аргачлал, стандартыг тодорхойлж тусгасан. Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрт төсөл хэрэгжүүлэх явцад байгаль орчинд үүсч болзошгүй өөрчлөлтийг хянах, шинжлэх объект, байршил, баримтлах стандарт, арга аргачлал, хугацаа, хариуцах этгээд, хяналт шинжилгээний үр дүнг тайлагнах талаар тусгахаар хуульчлагдсаныг баримтлан боловсруулав.

Энэхүү төлөвлөгөөний гол зорилтуудыг Ухаа худаг төслийн байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний зөвлөмж, тайлант оны байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөний хэрэгжилт болон түүнийг тодорхойлж үнэлгээ өгсөн орон нутгийн холбогдох ажлын хэсгийн дүгнэлт, байгаль орчны төлөвлөгөөт аудитын зөвлөмж, ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө зэрэг баримт бичгүүд дээр үндэслэн тодорхойлов.

“Энержи Ресурс” ХХК-иас Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сумын нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлэх Ухаа худагийн уурхайгаас нүүрс олборлох, боловсруулах, тээвэрлэх төслийн 2025 оны байгаль орчны менежментийн гол зорилтууд нь дараах байдлаар тодорхойлогдоно. Үүнд:

- Уурхайн тоосжилтын хяналтыг сайжруулж, хариу арга хэмжээг чанаржуулах
- Хаягдал чулуулгийн овоолго дээр нөхөн сэргээлт үргэлжлүүлэн хийх
- Хог хаягдал булшлан устгах ландфиллын эхний ээлжийг ашиглалтанд оруулах

Энэ оны байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөнд тусгасан ажлуудыг төлөвлөхдөө “Ухаа худаг” уурхайн 2025 оны батлагдсан уулын ажлын төлөвлөгөөнд үндэслэсэн болно.

Байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд 2025 онд нийт 324 сая төгрөг шаардагдах бөгөөд “Энежи Ресурс” ХХК байгаль орчныг хамгаалах талаар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх баталгаа болгож, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын нөхөн сэргээлтийн тусгай дансанд тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын 50 хувьтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгийг байршуулсан болно.

Энэхүү төлөвлөгөөнд тусгагдсан зардал нь байгаль орчныг хамгаалах, сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний урьдчилан тодорхойлогдох боломжтой хэсэг бөгөөд шууд гүйцэтгэлээр тодорхойлогдох, үйлдвэрлэлийн зардлаар хийгдэх зарим ажлуудын зардлыг энд оруулаагүй болно.

4. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.1 Уурхайн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Уурхайн үйл ажиллагаанаас гадаад орчинд тоосжилт үүсгэх	Уурхайн технологийн замаас үүсэх тоосжилтоос сэргийлэх зорилгоор усалгаа хийх	Ил уурхай	м ³ /сар	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	30,000.0	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	Дулааны улиралд өдөр бүр усалгаа хийх	Агаарын тухай хууль, MNS 4585:2016	
2.		Уурхайн технологийн зам шинээр тавих болон түүний засвар үйлчилгээнд тоосжилт бага үүсгэдэг материалыг сонгож ашиглах		м ³ /жил		25,000.0		Уурхайн замын арчилгаа, засвар хийх үед		
3.		Хүйтний улиралд тоосжилт бууруулах арга хэмжээ зохион байгуулах	Ил уурхай	ш	-	1	27.000.0	1-3 сард		MNS 4585:2016
4		Авто зам ашиглалтын үед үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор материал дэвсэж замын	Баруун наран-Ухаа худаг чиглэлийн нүүрс тээврийн технологийн зам	км	Үйл ажиллагааны зардлаас	1.96км	Үйл ажиллагааны зардлаас	2-3-р сард		Агаарын тухай хууль

		нөхцлийг сайжруулах	Ухаа худаг уурхай, үйлдвэрлэлийн бүсийн дотоод замууд	-	Үйл ажиллагааны зардлаас	-	Үйл ажиллагааны зардлаас	1-12 сард	Агаарын тухай хууль
5.	Ахуйн хаягдал ус хөрс бохирдуулах	Цэвэрлэх байгууламжийг горимын дагуу ажиллуулах	Цэвэрлэх байгууламж	м ³ /хоног	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	300.0	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	Жилийн турш	MNS4288:1995 MNS4943:2015
6.	Стандартын шаардлага хангасан ундны усаар хангагдахгүй байх	Цэвэрлэх байгууламжаар усыг цэнгэгжүүлж унд ахуйн хэрэгцээний усаар хангах	Унды ус цэнгэгжүүлэх байгууламж	м ³ /хоног	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	400.0	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	Жилийн турш	Усны тухай хууль
7.	Ус ашиглалттай холбоотой хууль эрх зүйн шаардлагыг биелүүлэхгүй байх	Ус ашиглах дүгнэлт, зөвшөөрлийг холбогдох байгууллагаар гаргуулж гэрээ байгуулах,	Ухаа худаг ус хангамж	ш	Үйл ажиллагааны зардлаас	2	Үйл ажиллагааны зардлаас	1-р улиралд	Усны тухай хууль
8.	Ус ашиглалттай холбоотой хууль эрх зүйн шаардлагыг биелүүлэхгүй байх	Хаягдал усны гэрээ байгуулж биелэлтийг ханган, төлбөрийг цаг тухайд нь барагдуулах.	Ухаа худаг ус хангамж	Улирал бүр	Үйл ажиллагааны зардлаас	4	Үйл ажиллагааны зардлаас	Улирал бүр	Усны тухай хууль

9.	Хаягдлын овоолгын тэлэлтээс хөрс элэгдэл эвдрэлд орох	Үржил шимт хөрсийг стандартын дагуу хуулж, хадгалах ба уг үйл ажиллагаанд хяналт тавих.	Хаягдлын овоолго	м ³	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	300 мянга	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	Шимт хөрсний хуулалт ба хадгалалт стандарт хангасан байх	MNS 5916:2008
10.	Газрын хэвлийн хууль бус ашиглалт	Уулын ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан хэмжээнд олборлолт хийх	Ил уурхай	Сар бүр	Үйл ажиллагааны зардлас	12	Үйл ажиллагааны зардлаас	Жилийн турш	Ашигт малтмалын тухай хууль
11.		MV-011952 тусгай зөвшөөрлийн талбайд болон талбайгаас тусгай зөвшөөрөлгүйгээр түгээмэл тархацтай ашигт малтмал, ус, ургамал ашиглахгүй байх	Ил уурхай	Сар бүр	Үйл ажиллагааны зардлас	12	Үйл ажиллагааны зардлаас	Жилийн турш	Ашигт малтмалын тухай хууль Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалтын тухай хууль
12.		Нөхөн сэргээлт, орчны тохижилтонд зориулж мод, сөөг үржүүлж бойжуулах	Мод үржүүлэг туршилт судалгааны талбай	ширхэг	30.000	900.0	27.000.0	5-9-р сард	6140:2010 MNS 6141:2010 MNS 6252:2011 MNS 6253:2011 MNS 6254:2011
13.	Хөрсөнд органик гаралтай бохирдол үүсэх	Хөрс ургамал бохирдуулахаас сэргийлж ажилчад зориулж ариун	Тээвэр логистик	ширхэг	Үйл ажиллагааны зардлас	1	Үйл ажиллагааны зардлаас	9-р сард	Хог хаягдлын тухай хууль

		цэврийн блок хийж байршуулах							
14.	Ургамлан нөмрөгт нөлөөлөх	Уурхайн орчмын ногоон байгууламжийн нөхөн тарилтыг зохион байгуулах.	Ил уурхай	ширхэг	3.0	4.333.0	13,000.0	4-9-р сард	Ойн тухай хууль
15.	Зэрлэг амьтадын амьдрах орчинд нөлөөлөх	Уулын туруутан амьтдад зориулсан биотехникийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх	Хангинах уул	ширхэг	25.0	40	1000.0	3-р сард	Амьтны аймгийн тухай хууль
Нийт					67,000.0*				

*Үйлдвэрлэлийн зардлаар хийгдэх ажлын зардал нэмэгдээгүй дүн

4.2. Баяжуулах үйлдвэрийн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Гадаад орчинд агаарын бохирдол үүсэх	Нүүрсний шаталт уугилтыг тухай бүр бууруулж агаарын бохирдлоос сэргийлэх	Нүүрсний овоолгууд	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1-12 сард тухай бүр	Агаарын тухай хууль
2.		Хаягдлын далангийн хуурай хаягдлыг хөрсөөр хучиж тоос дэгдэлтийг багасгах	НБҮ хуучин хаягдлын далан	ш	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	3.0га	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	3-12 сард	Агаарын тухай хууль
3.	Усны нөөцийг хэтрүүлэн ашиглах	Хаягдлыг усгүйжүүлэх хэсэгт өргөтгөл хийж хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, НБҮ-ийн технологийн усыг эргэлттэйгээр ашиглаж усны нөөцийг хэмнэх	Нүүрс баяжуулах үйлдвэр	м ³	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1-12 сард Үйлдвэр ажиллах хугацаанд	Усны тухай хууль

4.		Усыг зөвхөн дүгнэлтэнд заасан хэмжээнд ашиглах	Ухаа худаг ус хангамж	ш	Үйл ажиллагааны зардлаас	1	Үйл ажиллагааны зардлаас	1-12 сард	Усны тухай хууль
5.	Хөрс болон ургамлын бохирдлыг бохирдуулах сэргийлэх	Хөрс ургамал бохирдуулахаас сэргийлж ажилчдад зориулж шинээр ариун цэврийн блок суурьлуулах	УХГ НАБТ	ш	Үйл ажиллагааны зардлаас	1	Үйл ажиллагааны зардлаас	5-6 сар	Хог хаягдлын тухай хууль
6.	Хөрсөн бүрхэвч эвдрэх, ургамлан нөмрөг талхлагдах	Тээврийн зам шилжүлэхтэй холбоотой сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх	Баруун наран-Ухаа худаг чиглэлийн нүүрс тээврийн технологийн зам	км	Үйл ажиллагааны зардлаас	1.96	Үйл ажиллагааны зардлаас	2-4-р сард	Газрын тухай, Газрын хэвлийн тухай хууль
7.	Ургамлан нөмрөг талхлагдах	Мод тарьсан талбай, ногоон байгууламжийн усалгаа арчилгаа хийх	Сумаас уурхай явах хатуу хучилттай зам дагуух ногоон байгууламж	ширхэг	4.0	3000	12,000.0	5-10-р сард	ХХЦСТ хууль, Газрын тухай хууль
Нийт					12,000.0*				

*Үйлдвэрлэлийн зардлаар хийгдэх ажлын зардал нэмэгдээгүй дүн

4.3. Цахилгаан станцын сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, мян төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг бууруулах	Булгийн эх болон уст цэгүүдийг цэвэрлэх арга хэмжээ зохион байгуулах	Хээрийн булаг	удаа	450.0	1	450.0	9-р сард, Жилд 1 удаа	Усны тухай хууль
2.	Ургамлан бүрхэвч доройтох	Цахилгаан станцын дотор зүүн талын талбайд шинээр 200 ширхэг мод тарих	Станцын хашаан доторх талбай	ш	6.0	200	700.0	5-р сард, Жилд 1 удаа	Тэрбум Мод хөтөлбөр
3.	Хог хаягдлаар хөрс бохирдох	3А болон 2А-тай Алкалин нэг удаагийн батарейны оронд дахин цэнэглэж ашиглах боломжтой 50 ширхэг лити-ион батарейгаар сольж хог хаягдлын тоо хэмжээг бууруулах	Цахилгаан станцын оффис	ш	20.0	50	1,000.0	9-р сард	Хог хаягдлын тухай хууль
4.	Байгалийн нөөц усны хэрэглээг	Цахилгаан станцын хөргөлтийн задгай системийг битүү системээр шинэчилж усны нөөцийг хэмнэх	Цахилгаан станц	ш	540.0	1	540.0	12-р сард	Усны тухай хууль
5.	Хог хаягдлаар хөрс бохирдох	Цахилгаан станцын үндсэн тоноглол болох уурын турбины тосыг 2 ба түүнээс дээш жил ажиллах чанартай тосоор	Цахилгаан станц	ш	360.0	1	360.0	9-р сард, Жилд 1 удаа	Хог хаягдлын тухай хууль

		шинэчлэх хаягдал тосны хэмжээг бууруулах							
6.	Шувууны хорогдол гарах	35 кВ Баруун наран ЦДАШ-бетон хийцтэй анкер тулгуурт 40ш туузан шувуу үргээгч суурилуулах	УХГ – БН 35 кВ ЦДАШ	ш	100.0	40	4,000.0	5-9 сард, Жилд 1 удаа	Амьтны аймгийн тухай хууль
7.		Ус хангамж дэд станц ойн зурвас дэд өртөөний 9 тулгуурт 18 ш шувуу үргээгч суурилуулах	Ус хангамж ,Ойн зурвас	ш	45.0	18	810.0	5-9 сард Жилд 1 удаа	Амьтны аймгийн тухай хууль
8.		Наймдайн худгийн 10 кВ ЦДАШ-ийн тулгууруудад хийгдсэн шувуу хүчдэлд нэрвэгдэхээс хамгаалах бүрээсүүдийг үзлэг хийж шалган сайжруулах	Наймдай хөндийн 10 кВ худгийн шугамууд	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	5-9 сарын хооронд, Жилд 1 удаа	Амьтны аймгийн тухай хууль
9.	Агаарт тоос үүсгэх	Цахилгаан станцын уурын зуухны нарийн үнс тээвэрлэхэд үүсэх тоосжилтыг бууруулах үзлэг хийх Үнс тээвэрлэх машины тэвшний нягтруулгыг сэргээх	Цахилгаан станц	ш	375.0	12	4,500.0	Сар бүр	Агаарын тухай хууль
Нийт					12,360.0*				

*Үйлдвэрлэлийн зардлаар хийгдэх ажлын зардал нэмэгдээгүй дүн

4.4 Нүүрс ачиж буулгах талбайн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Агаар мандалд тоосжилт үүсгэх	Дотоод замаас үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор хурдны хязгаарт хяналт тавих, цэвэрлэгээ хийх, шаардлагатай тохиолдолд усалгаа хийх	Ухаа худаг Цагаан хад НАБТ	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1-12-р сард тухай бүр	Агаарын тухай хууль,
2.		Салхины хаалтны бүрэн бүтэн байдлыг хангах замаар тоосны тархалтыг хязгаарлах	Цагаан хад НАБТ	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	9-р сард	Агаарын тухай хууль
3.		Шаардлагатай замуудыг хайрган хучилттай болгох	Цагаан хадны НАБТ	м	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1-12-р сар	Агаарын тухай хууль
4.	Халдварын эрсдэл	Унд ахуйн усны зөөврийн ба түр нөөцлөх савнуудад угаалга цэвэрлэгээ, ариутгал халдваргүйтгэл хийх	Ундны усны дамжлагын цэгүүд	ш	500.0	1	500.0	6-р сард	Эрүүл ахуйн тухай хууль
5.	Хөрсний болзошгүй бохирдол үүсэх	Шингэн хаягдлын цэгийг нөхөн сэргээх ажлыг зохион байгуулах;	Цагаан хад	ш	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	3-12 сар	MNS 5917 : 2008
6.		Цэвэрлэх байгууламжийг горимын дагуу ажиллуулах, хаягдал усыг дахин ашиглах	Цагаан хад	ш	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	3-12 сар	MNS4943:2015
7.		Цагаан хад дахь НАБТ талбайд шинээр ариун цэврийн блок хийж суурьлуулах	НАБТ	ш	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	2	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	3-6 сар	MNS4943:2015

8.	Ургамлан нөмрөг талхлагдах	Мод сөөг шинээр тарьж ургуулах, усалгаа арчилгаа хийх	Цагаан хад НАБТ	ш	8.0	200	1,600.0	5-р сард	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль,
9.	Зэрлэг амьтадын амьдрах орчинд сөргөөр нөлөөлөх	Зэрлэг амьтад хамгаалах биотехникийн арга хэмжээ зохион байгуулах,	Цагаан хад орчим байгуулсан уст цэг	-	1,000.0	1	1,000.0	1-12-р сард	Амьтны тухай хууль
Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний нийт зардал, мян.төг					3,100.0*				

*Үйлдвэрлэлийн зардлаар хийгдэх ажлын зардал нэмэгдээгүй дүн

4.5 Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглах үеийн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Агаар мандалд тоосжилт үүсгэх	Дотоод замаас үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор хурдны хязгаарт хяналт тавих, цэвэрлэгээ хийх, шаардлагатай тохиолдолд усалгаа хийх	Төв зам-Гавуугийн худаг хайрганы орд	км	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1.2	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	5-6-р сард тухай бүр	Агаарын тухай хууль,
2.		Зам сайжруулах, арчилгаа хийх	Төв зам-Гавуугийн худаг хайрганы орд	тогтмол	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	-	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	тогтмол	Агаарын тухай хууль
3.	Хөрсний болзошгүй бохирдол үүсэх	Шатах тослох материалаар хөрс бохирдохоос сэргийлж ажлын байрны орчимд асгаралтаас сэргийлэх хэрэгсэл байрлуулах;	Хайрганы орд орчимд	ш	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	6 сар	MNS 5917 : 2008
4.		Хог хаягдал цуглуулах сав болон тэмдэг тэмдэглэгээг байрлуулах;	Хайрганы орд орчимд	ш	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	1	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	5-р сар	MNS4943:2015
5.	Ургамлан нөмрөг талхлагдах	Шинээр салаа зам үүсгэх, хөрсний элэгдэл эвдрэл үүсгэхгүй байх талаар тээвэрлэлт хийх талаар ажилчдад сургалт, яриа хийх.	Тээвэрлэлт гүйцэтгэж буй ажилчид	давтамж	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	4	Үйлдвэрлэлийн зардлаас	5-8-р сар	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль,
Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний нийт зардал, мян.төг					Үйлдвэрлэлийн зардлаас				

*Үйлдвэрлэлийн зардлаар хийгдэх ажлын зардал нэмэгдээгүй дүн

5. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, мян.төг	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Техникийн нөхөн сэргээлт	Хаягдлын овоолгыг налууулж, хэлбэршүүлэх	га	12.4	Уулын ажлын зардлаас зарцуулах		1-12-р сард	Ашигт малтмалын тухай хууль, Уул уурхайн үйл ажиллагаанаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал А-138 MNS 5917:2008 MNS 5918:2008
2.		Хаягдлын овоолгын хэлбэршүүлсэн талбайг шимт хөрсөөр хучих	га	9.92	Уулын ажлын зардлаас зарцуулах		1-12-р сард	
3.	Биологийн нөхөн сэргээлт	Шимт хөрсөөр хучсан талбайг ургамалжуулах, усалгаа арчилгаа хийх	га	5	90,000.0	90,000.0	5-9-р сард	
4.	Тэрбум мод хөдөлгөөний хүрээнд мод тарих	Суурин газрын экологийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах нэмэгдүүлэх чиглэлд ногоон байгууламж үүсгэж ургамлан хашлага хийх /Цогтцэций/	ш	8,000	Тэрбум мод хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зардлаас зарцуулах		5 ба 10-р сард	Монгол улсын ерөнхийлөгчийн 58-р зарлиг
5.		Цөлжилт газрын доройтол бууруулах чиглэлд тариалангийн талбайг хамгаалах ойн зурвас байгуулах /Хэнтий аймаг/	ш	50.000				
6.	“Хашааны эрүүл ахуй тав тухтай орчин бүрдүүлэх”	Цогтцэций сумын хашаатай айл өрхөд тарьц суулгац олгож	ш	1000	Тэрбум мод хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зардлаас зарцуулах		5 ба 10-р сард	

		амьдарч буй орчноо ногооруулахад дэмжлэг үзүүлэх, мэргэжил арга зүйгээр хангаж ажиллах					
Нийт					90,000.0*		

5.1. Уурхайн хаягдлын овоолгын нөхөн сэргээлт

Ухаа худаг уурхайн техник эдийн засгийн үндэслэлд тусгагдсан гадаад овоолгын техникийн ба биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх, нөхөн сэргээлтийн ажлыг Монгол улсын холбогдох стандартын шаардлагад нийцүүлэн, зохих аргачлалын дагуу гүйцэтгэж байгаа ба 2024 оны байдлаар нийт 72 га талбайг хэлбэршүүлж, 40 га талбайг шимт хөрсөөр хучих, 4га талбайг ургамалжуулах ажлыг тус тус хийж гүйцэтгэсэн.

2025 оны хувьд 12.4 га талбайг хэлбэршүүлж техникийн нөхөн сэргээлт хийх, 9.92 га талбайд шимт хөрсөөр хучиж, 5 га талбай биологийн нөхөн сэргээлтийг хийж гүйцэтгэх, мөн өмнөх онуудад хийсэн ургамалжуулсан талбайн усалгаа арчилгааг хийхээр төлөвлөж байна. Нөхөн сэргээлтийн ажлыг хаягдлын овоолгын хойд хэсэгт хийх бөгөөд налуугийн хажуугийн өнцөг нь холбогдох стандартын дагуу 18 градусаас ихгүй байна.

Зураг 5.1.1 Хаягдлын овоолгын нөхөн сэргээлт

5.5. Тэрбум мод хөдөлгөөний хүрээнд мод сөөг тарих

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг хүрээнд 2024 онд Энержи Ресурс ХХК-ийн мод тарьж ургуулах урт хугацааны төлөвлөлтийн дагуу Баяндалай сумын Цагааны голд Өмнөговь аймгийн БОАЖГ-аас санал болгосон 10 га талбайд 10,000 ширхэг заг, Байгаль орчин уур амьсгалын өөрчлөлтийн яамнаас санал болгосны дагуу Богдхан уулын Хүрхрээгийн аманд 12,9 га талбайд шилмүүст модны тарьц суулгацаар 20,000 ширхэг тарьж, Хэнтий аймгийн Дадал сумын ойн санд 50 мянга, Цогтцэций суманд уурхай, дэд бүтцийн ногоон байгууламжид 19 мянга, нийт 99 мянган модыг ойн мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран тарьж ургуулах, ойжуулах ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. 2025 онд тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд компани Хэнтий аймагт байрлах тариалангийн талбайн хэмгаалалтын ойн зурваст 50 мянга, Өмнөговь аймагт Цогтцэций суманд суурьшлын бүсийн ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 8 мянга, нийт 58,000 ширхэг мод суулгац тарин, ойжуулалт, ногоон байгууламжийн ажил хийхээр төлөвлөж байна.

Зураг 5.5.1 Тэр бум модны ойжуулалт

6. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгааллын ажлын хүрээнд Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль болон бусад холбогдох журам, аргачлал, зөвлөмжийн дагуу 2017 онд төслийн нөлөөлөлд өртөх ба дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээг тогтоох, зарим газар нутгуудад биологийн олон янз байдлын суурь судалгаа хийх зэрэг ажлуудыг гүйцэтгэсэн. Өмнөговь аймгийн ЗДТГ-с өгсөн чиглэлийн дагуу 2018 оноос эхлэн Говь гурван сайханы байгалийн цогцолборт газрын хамгаалалтын захиргаатай дүйцүүлэн хамгааллын чиглэлээр хамтран ажиллаж эхэлсэн. 2019 онд дүйцүүлэн хамгааллын 5 жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулж, зэрлэг амьтдад зориулсан уст цэг гаргасан, 2021-2024 онд Говь 3 сайханы байгалийн цогцолборт газрын Баянцагааны нуруу болон Цогтцэций сумын Наймдайн хөндийд гар аргаар алт олборлосны улмаас эвдрэлд орж орхигдсон 27 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн.

Зураг 6.1 Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалал хийж буй явц

Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгааллын төлөвлөлт, мөн төрийн захиргааны байгууллагаас өгсөн чиглэлийн дагуу 2025 онд дараах ажлыг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна.

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, мян. төг	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	
1.	Уулын туруутан амьтадыг хамгаалах	Биотехникийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэхэд Говь гурван сайханы байгалийн цогцолборт газрын хамгаалалтын захиргаатай хамтран ажиллах, дэмжлэг үзүүлэх	Говь гурван сайханы БЦГ-н Баяндалай сумын хэсэг	400кг	8.0	3,200.0	2-3-р сард	БОНБУ-ний тухай хууль
2	ТХГН-н амьтны аймгийн төлөв байдлыг тодорхойлох	Говийн ховор, нэн ховор амьтан ургамлын зүйлийг хамгаалах	Говь гурван сайханы БЦГ-н Баяндалай сумын хэсэг	-	10,000.0	10,000.0	8-9-р сард	БОНБУ-ний тухай хууль
3	Байгалийн тоорой модыг хамгаалах	Байгалийн тооройн бүлгэмдлийг хашиж хамгаалах	Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум	0.7га	10,000.0	10,000.0	6-8-р сард	БОНБУ-ний тухай хууль
4.	Зэрлэг амьтдыг хууль бус ангаас хамгаалах	Хууль бус ан, тэдгээрийн гаралтай эд, эрхтэн бүтээгдэхүүний хууль бус худалдаатай тэмцэх” төсөлд дэмжлэг үзүүлэх	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум	1	5,800.0	5,800.0	1-р сар	БОНБУ-ний тухай хууль
Нийт, мян.төг					29,000.0*			

7. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тус компани нь 2009 оноос эхлэн төслийн үйл ажиллагааны нөлөөлөлд өртсөн нийт 11 айлыг нүүлгэн шилжүүлж нөхөн олговор олгосон бөгөөд одоогоор нүүлгэн шилжүүлэх өөр айл өрх байхгүй тул энэ онд дээрх үйл ажиллагаатай холбоотой ажил уг төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй болно. Нөхөн олговор олгох ажлын хүрээнд нөлөөллийн бүсийн малчин айл өрхүүдэд өвс, тэжээлийн дэмжлэг үзүүлэхээр төлөвлөв.

№	Нөлөөлөлд өртөх иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн өртөг, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	
1.	Цогтцэций сумын малчин өрх	Өвс тэжээлийн дэмжлэг үзүүлэх	Нөлөөллийн бүсийн айл өрх	6000 ш	Орон нутгийн төсөл хөтөлбөрийн зардлаас		2-4-р сард 1 удаа	Ашигт малтмалын тухай хууль

8. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тус компани нь 2009 оноос хойш холбогдох хууль ба компанийн нийгмийн хариуцлагын ажлын хүрээнд түүх соёлын биет ба биет бус өвийг хамгаалах чиглэлээр дараах гол ажлуудыг хийж хэрэгжүүлсэн. Үүнд :

- Холбогдох хуулийн дагуу төслийн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө археологи палентлогийн хайгуул судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, авран хамгаалах үйл ажиллагааг зохион байгуулсан.
- 2013 онд Говь шанхын уртын дууг заах сургагч багшийн сургалт явуулж, зохиогчийн эрхийн патентыг Цогтцэцийн сумын Соёлын төвийн нэр дээр авах ажлыг зохион байгуулсан.
- 2014 онд Ганжуур Данжуур судрыг Төвд хэлнээс хөрвүүлэн хэвлүүлэх ажлыг Цогт цагийн хүрдэн ТББ –тай хамтран гүйцэтгэж, Улсын төв номын санд хүлээлгэн өгсөн.
- Цогтцэцийн жонон морин хуурын татлагын сургалтыг 2 жилийн хугацаанд зохион байгуулж, сургалтанд хамрагдсан хүүхдүүдээс бүрдсэн морин хуурын хамтлаг байгуулж, хамтлагийг улсын бүртгэлд бүртгүүлж, гэрчилгээг хүлээлгэн өгсөн.
- Цогтцэций сумын хэмжээнд соёлын биет болон биет бус өв тээгчдийг судалгааг хийж, нэгдсэн бүртгэлийг тус суманд хүлээлгэн өгсөн.

2025 оны хувьд түүх соёлын өвийг хамгаалах чиглэлээр Цэций нутгийн соёлын биет бус өв болох Говь шанхын уртын 3 дууг орчин үед таниулан түгээх, сэргээн алдаршуулахад хувь нэмэр оруулах зорилгоор телевизийн нэвтрүүлэг бэлтгэж түгээх ажлыг хийхээр төлөвлөж байна.

№	Нөлөөлөлд өртөх түүх, соёлын өв	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Соёлын биет бус өв	Телевизийн нэвтрүүлэг бэлтгэж түгээх	Цогтцэций сумын соёлын биет бус өв болох Говь шанхын уртын дууг таниулан, сэргээн алдаршуулах	-	Компанийн нийгмийн хариуцлагын зардлаас		Жилд 1 удаа	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль

9. ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, мян.төг	Нийт зардал, мян төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	Химийн бодис юүлэхдээ асгах, алдах үүнээс шалтгаалан асгаралт үүсэх	Химийн бодисын агуулахад хадгалж байгаа бодисуудыг асгаралт, гоожилтоос урьдчилан сэргийлэх үзлэг, шалгалтыг тогтмол хийх	Химийн бодисын агуулах	4	500.0	2,000.0	Улирал бүр	Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага MNS 6458: 2014
2	Агуулахад хадгалагдаж буй хий ялгаруулдаг химийн хорт болон аюултай бодист өртөх	Хийн алдагдал илрүүлэгч автомат төхөөрөмжийг суурилуулах	Химийн бодисын агуулах	1	8,000.0		3-р сард	Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага MNS 6458: 2014
3	Төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээ хэрэгжээгүйгээс аюул осол гарах	Химийн хорт болон аюултай бодисын ослын үед ажиллах төлөвлөгөөний дагуух практик сургалт хийх	Химийн бодисын агуулах	1	Үйл ажиллагааны зардлаас		Жилд 1 удаа	Химийн хортой ба аюултай бодисын тухай хууль
4	Химийн бодисын сав энгийн хог хаягдалтай хаягдаж хөрс, хүн хордуулах	Химийн бодисын савыг эрх бүхий байгууллагад хүргүүлж устгуулах	Уурхайн хэмжээнд	30	100.0	3,000.0	11-р сард	Химийн хортой ба аюултай бодисын тухай хууль
5	Ажиллагсдын мэдлэг дутуугаас аюул эрсдэлд өртөх	Химийн бодистой харьцаж ажилладаг ажиллагсдыг сургалтанд хамруулах	Химийн бодисын агуулах	1	Үйл ажиллагааны зардлаас		Жилд 1 удаа	Химийн хортой ба аюултай бодисын тухай хууль
6	Гамшгийн онцгой нөхцөл байдал тохиолдох	Гамшгийн эмзэг байдал эрсдлийн үнэлгээ хийлгэх	Ухаа худаг уурхай	1	Үйл ажиллагааны зардлаас		6-р сард	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль 7 дугаар зүйл 7.1

7	Галын аюулгүй байдал хангагдахгүй байх буюу гал унтраах системийн үйл ажиллагаа доголдох	Уурхайн галын насос станцыг шинэчлэх	Ухаа худаг уурхай	1	Үйл ажиллагааны зардлаас	8-р сард	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, Барилгын норм ба дүрэм БНбаД-н 21-04-05
8	Гамшгийн аюулт үзэгдэл, Гал түймрийн аюул эрсдэл тохиолдох	Гамшиг, галын эрсдэлээс сэргийлэх практик болон онолын сургалтыг нийт ажилтнуудад орох	Ухаа худаг төсөл	1	Үйл ажиллагааны зардлаас	4-10-р сар	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Галын аюулгүй байдлын тухай хууль
9	Галаас хамгаалах анхан шатны багаж хэрэгслийн бэлэн байдал алдагдах	Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх үзлэг шалгалтыг тогтмол хийх	Ухаа худаг төсөл	Сар бүр	Үйл ажиллагааны зардлаас	Сар бүр	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, MNS:5566-2020 стандарт
10	Болзолшгүй осол эрсдэл	Цаг агаарын урьдчилан сэргийлэх мэдээг нийт ажилчдад мэдээлэх	Ухаа худаг төсөл	Тохиолдол бүрт	Үйл ажиллагааны зардлаас	Жилийн турш	Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай хууль
Нийт зардал						13,000.0*	

Зураг 10.1 Химийн бодисын эрдлийн менежментийн үндсэн зарчим

10. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, мян. төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Энгийн хог хаягдал	Хуванцрын хог хаягдлыг ангилан ялгах	Хог хаягдал түр хадгалах цэгүүд	м ³	10.0	300	3,000.0	1-12-р сард	Хог хаягдлын тухай хууль
2		Зам талбайд хийсч тарсан хог хаягдлын цэвэрлэгээ зохион байгуулах, Бүх нийтийн цэвэрлэгээнд оролцох	Төслийн талбай Цагаан хад НАБТ Ажилчдын хотхон	удаа	200.0	4	800.0	Улирал бүр	Хог хаягдлын тухай хууль
3		Дахин ашиглагдах мод, төмөр зэрэг хаягдлыг 2-догч түүхий эд авдаг аж ахуйн нэгж байгууллагад нийлүүлэх.	Хог хаягдал түр хадгалах цэгүүд	м ³	Үйл ажиллагааны зардлаас	200	Үйл ажиллагааны зардлаас	1-12-р сард	Хог хаягдлын тухай хууль
4		Хаягдал дугуйг эрх бүхий байгууллагад шилжүүлэх	Хогийн цэг	ш	Үйл ажиллагааны зардлаас	300	Үйл ажиллагааны зардлаас	1-12 сард	Хог хаягдлын тухай хууль

5		Хог хаягдлын устгалын ландфиллын 1-р ээлжийг байгуулах	Хогийн цэг	ш	Үйл ажиллагааны зардлаас	1	Үйл ажиллагааны зардлаас	1-12 сард	Хог хаягдлын тухай хууль
6	Аюултай хог хаягдал	Аюултай хог хаягдлыг шаардлага хангасан нөхцөлд хадгалж, нийлүүлэгчид буцаан хүргүүлэх	Уурхайн засварын төв, 1тн эзэлхүүнтэй ИВС сав	ш	10.0	400	4,000.0	Улирал бүр	Хог хаягдлын тухай хууль
7		Хаягдал тосыг цуглуулж дахин боловсруулах үйлдвэрт нийлүүлэх	Засварын төвүүд	тн	10.0	300	3,000.0	Сар бүр	Хог хаягдлын тухай хууль
8		Аюултай хог хаягдал болох аккумуляторыг нийлүүлэгч болон эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх	Засварын төв	ш	Үйл ажиллагааны зардлаас	200	Үйл ажиллагааны зардлаас	Жилд 1 удаа	Хог хаягдлын тухай хууль
9		Аюулы зэрэглэл нь “Х” тэмдэглэгээтэй буюу хяналттай хог хаяглууд дээр шинжилгээ хийлгэж, аюулын зэрэглэлийг тодорхойлох	Засварын төвүүд, Дахивар хогийн цэг	Удаа	-	1	3,000.0	3-р улиралд	

10	Е- Хог хаягдлын ангилан ялгалтыг эх үүсвэр дээр хийх, эрх бүхий байгууллагад шилжүүлэх зохицуулалт хийх	Бүх алба хэлтэс	Удаа	4,000.0	1	4,000.0	1-12 сард	Хог хаягдлын тухай хууль
Нийт зардал		17,800.0						

10.1. Хог хаягдлын менежментийн үндсэн зарчим

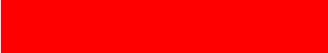

Ухаа худаг төслийн хог хаягдлын менежментийн үндсэн зарчим нь дараах байдлаар тодорхойлогдоно.

Зураг 10.1 Хог хаягдлын менежментийн үндсэн зарчим

10.2. Хог хаягдлын урсгал ба зохицуулалт

Хэсэг нэгжийн үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран энгийн ба аюултай хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь дэд төрлүүдэд ангилан ялгана. Дэд төрлүүдэд багтсан хог хаягдал тус бүрийг өнгөний код бүхий хогийн сав болон тохирох хаяг шошготой тусгай талбайд ангилан цуглуулна.

№	Хогийн савны өнгөний код	Хаягдлын төрлүүд
1.		Ахуйн хог хаягдал
2.		Хуванцар сав, зөөлөн гялгар уут, зөөлөн хуванцар
3.		Тосоор бохирдсон хаягдал, хаягдал тос, тослох материал, химийн бодисын хаягдал, түүний сав, баглаа боодол
4.		Хаягдал цаас, картон цаас
5.		Хоолны хаягдал

Хуванцар савыг эх үүсвэр дээр байрлуулсан төмөр торон саванд цуглуулдаг.

Зураг 10.2.1. Хуванцар сав цуглуулах торон савнууд

Төслийн үйл ажиллагаанаас үүсч байгаа хаягдал тосыг хөрс болон усанд бохирдол үүсгэхгүйгээр давхар хамгаалалт бүхий зориулалтын танканд цуглуулж хаягдал тосыг гэрээт хаягдал тос дахин боловсруулах үйлдвэрт хүргүүлдэг.

Зураг 10.2.2. Засварын төвүүдийн хаягдал тос цуглуулах танкнууд

11. УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв мян.төг	Хэрэгжүүлэх хуваарь						Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2024 он							
			Сар 1-2	Сар 3-4	Сар 5-6	Сар 7-8	Сар 9-10	Сар 11-12		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1.	Байгаль орчны хууль, журмын хэрэгжилтийг хангах зорилгоор дотоод хяналтыг хэрэгжүүлэх	Үйл ажиллагааны зардлаас							Байгаль орчны ажилтнууд	Нийт ажлын байрнууд дээр хуваарийн дагуу үзлэг хяналт хийж, үл тохирвол илэрвэл залруулах
2.	Ус ашигласны төлбөрийг ноогдуулалтын дагуу төлж барагдуулах ажилд хяналт тавих	-							Ус хангамжийн менежер	-
3.	Байгаль орчны эрх зүйн төлөвлөгөөт аудит хийлгэх	4,000.0							Байгаль орчны менежер	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн дагуу хоёр жил тутамд хийлгэх
4.	Байгаль хамгаалах тэмдэглэлт өдрүүдэд бүтээлч ажил зохион байгуулах	5,000.0							Байгаль орчны ажилтнууд	Байгаль хамгаалах тэмдэглэлт өдөр 3 доошгүй арга хэмжээ зохион байгуулах
5.	Нийт ажилтнуудад байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр сургалт зохион байгуулах	2,000.0							Компанийн сургалтын нэгж	БО-ныг хамгаалах, байгалийн нөөцийн ашиглалттай холбоотой мэдлэг ойлголтыг түгээх,
6.	Байгаль орчны ажилтнуудыг чадавхижуулах сургалт болон туршлага судлах үйл ажиллагааг зохион байгуулах, хурал, семинар, зөвлөгөөн, хэлэлцүүлэгт оролцох	3,000.0							Байгаль орчны хэсгийн ажилтнууд	ISO Стандарт болон ногоон байгууламжийн чиглэлээр, Салбарын чиглэлийн аливаа үйл ажиллагаанд санаачлагатай оролцох

7.	Үйл ажиллагаанаас үүсэх хүлэмжийн хийн ялгаруулалтыг тооцоолох, ISO:14064 стандартыг нэвтрүүлэх	Үйл ажиллаганы зардлаас							Байгаль орчны менежер	-
8.	Туслан гүйцэтгэгч аж ахуй нэгж байгууллагад хяналт тавьж ажиллах	Үйл ажиллагааны зардлаас							Байгаль орчны хэсгийн ажилтнууд	Туслан гүйцэтгэгч аж ахуй нэгж байгууллагад хуваарийн дагуу үзлэг шалгалт хийх
9.	Булгийн эх хаших хамгаалах ажлыг зохион байгуулж ажиллах	8,000.0							Байгаль орчны менежер	-
10.	Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөнийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой ТЭЗҮ боловсруулах	Үйл ажиллагааны зардлаас							Байгаль орчны менежер	-
Нийт		22,000.0								

12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

12.1 Газрын доорхи усны хяналт шинжилгээ

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Малчдын гар худгуудын усны түвшин хэмжих	Наймантын хөндий болон Наймдайн хөндий	Сард нэг удаа	12	3,300.0		24 худаг	-
2.	Малчдын гар худгуудын усны эрдэсжилт болон рН, ЦДЧ	Наймантын хөндий болон Наймдайн хөндий	2 Сард нэг удаа	6	2,000.0		24 худаг	
3.	Ашиглалтын хяналтын цооногийн усны түвшин хэмжих	Наймантын хөндий болон Наймдайн хөндий	Сард нэг удаа	12	-		13 Цооног	-
4.	Газар доорх усны хяналтын цооногуудын усны түвшин хэмжих	Эргэлтийн усан сан орчмын 4 уурхай орчмын хяналтын 3 цооног	Сард нэг удаа	12	1,480.0		7 цооног	-
5.	Малчдын гар худгуудын усны чанарын хяналт, шинжилгээ	Наймант болон Наймдайн хөндий	Жилд нэг удаа	1	1,200.0		20 худаг	MNS 900: 2010 MNS 5667-11 2000
6.	Газар доорх усны хяналтын цооногуудаас дээж авах, микро элементийн агуулгыг шинжлүүлэх	Эргэлтийн усан сан орчмын 4 уурхай орчмын хяналтын 3 цооног	Жилд нэг удаа	1	1,700.0		7 дээж	MNS 6148: 2008
Нийт					9,680.0			

12.2. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Тоосжилтын нөлөөллийг хянах зорилгоор агаарт агуулагдах нарийн ширхэгт тоосонцорыг хэмжих	Ухаа худаг уурхай, Цогтцэций сум	Сард нэг удаа	12		11,400.0	9 цэг	MNS4585: 2016
2.	Уурхайн орчмын агаарт агуулагдах нарийн ширхэглэгт тоосонцрын агууламжийг хянах	Ухаа худаг уурхай	7 хоног тутам	52		4,300.0	1 цэг	MNS4585: 2016
3.	Төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй дуу шуугиан хянах	Ухаа худаг уурхай, Цогтцэций сум	Жилд нэг удаа	1		400,0	10 цэг	MNS4585: 2016
5.	Гадаад орчны агаарын чанарын \ NO ₂ , SO ₂ \ хэмжилт хийх	Ухаа худаг уурхай, Цахилгаан станц, Цэвэрлэх байгууламж, Хогийн цэг Цагаан хад НАБТ, Ажилчдын хотхон	Жилд нэг удаа	1		1,600.0	5 цэг	MNS4585: 2016
6.	Цахилгаан станцын зуух болон халаалтын газруудын зуухнуудын утааны найрлага хэмжилт хийлгэх	Цахилгаан станц, Галлерей, Цэций хороолол, НБҮ	Жилд нэг удаа	1		4,000.0	4 цэг	MNS5919: 2008
Нийт				21,700.0				

12.3. Хөрсний судалгаа

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Хөрсний агрохимийн шинжилгээ хийлгэх	Шимт хөрсний овоолгууд	Жилд нэг удаа	1	700.0		10 цэг	БОНБУТ ХУУЛЬ
2.	Ухаа Худаг уурхай дэд бүтцийн барилга байгууламж орчмын хөрснөөс микро элементийн дээж авч шинжлүүлэх	Засварын төвүүд, ШТС, Хогийн цэг, Цагаан хад НАБТ	Жилд нэг удаа	1	1,220		13 цэг	MNS 5850: 2019 Хөрс бохирдуулагч элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ
Нийт						1,920.0		

12.4. Ургамал, Амьтны аймгийн судалгаа

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Ухаа Худаг уурхай орчим болон дэд бүтцийн барилга байгууламж, ус олборлолтын талбай орчмын ургамлан бүрхэвчийн ажиглалт хийх	-Наймантын хөндий -Нисэх буудал -Хулсан ус худаг -Шинэ ус худаг -Эргэлтийн усан сан -Цагаан хад кемп -Цагаан хад НАБТ	Жилд нэг удаа	1	5,000.0		7 цэг	БОНБУтХ,
2.	Амьтны судалгаа хийх	Тугийн цохио, Хангинах орчим Ойн зурвас, ТТНБ	Жилд 1 удаа	1	10,000.0		1 цэг	БОНБУтХ,
3.	Уст цэг дээр автомат камераар ажиглалт явуулах	Цагаан хад	Жилд туршид	1	2,000.0		1 цэг	Амьтны тухай хууль
Нийт						17,000.0		
ОХШХ-н нийт зардал, мян.төг						50,300.0		

13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, мян төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
	1	2	3	4	5	6	7
1.	Цогтцэций сумын иргэд	Ярилцах, Хэмжилт хийх	Байгаль орчны мониторингийн ажилд оролцуулах, хэмжилтийн мэдээлэл танилцуулах	8 сарын 20	3,000.0	Орон нутгийн харилцааны ажилтан Байгаль орчны ажилтан	Цогтцэций сум
2.	Орон нутгийн иргэд	Багийн иргэдийн нийтийн хурал	Компанийн үйл ажиллагаа болон БО-ны ажлын гүйцэтгэл	10-р сарын 1	2,000.0	Компанийн олон нийттэй харилцах хэсэг	Цогтцэций сум
3.	Компанийн ажилтнууд	Бичгээр	Агаарын суурин станцыг суурилуулж гадаад орчны тоосны концентрацийн хэмжилтийн үр дүнгийн мэдээлэл хүргэх	Сар бүрийн 5-ны өдөр	1,200.0	Байгаль орчны ажилтан	Мэдээллийн самбарууд
4.	Цогтцэций сумын засаг даргын тамгын газар	Бичгээр	Химийн бодисын зарцуулалтын тайлан	Жилд 1 удаа 11-р сарын 15	400.0	Химийн бодис хариуцсан нийцлийн ажилтан	Цогтцэций сум
5.	Олон нийт, сонирхогч талууд	Цахимаар	Компанийн БОНЗ (ESG)-н гүйцэтгэл	7-р сарын 1	Үйл ажиллагааны зардлаас	Компанийн БОНЗ хариуцса хэлтэс	Веб сайт, нэгдсэн платформ
6.	Олон нийт, сонирхогч талууд	Цахимаар	Компанийн байгаль орчны ажлын гүйцэтгэл	Улирал бүр	800.0	Олон нийттэй харилцах ажилтан	Нийгмийн цахим сүлжээгээр
	Нийт				7,400.0		

14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТӨСВИЙН ЗАДАРГАА

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээний төсвийн төрөл	Төлөвлөсөн төсөв сая.төг
1	Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх ба бууруулах арга хэмжээ	94.4
2	Нөхөн сэргээлт	90.0
3	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ	29.0
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох	-
5	Түүх соёлын өвийг хамгаалах	-
6	Осол эрсдэлийн менежмент	13.0
7	Хог хаягдлын менежмент	17.8
8	Удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээ	22.0
9	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	50.3
10	Олон нийтэд тайлагнах үйл ажиллагаа	7.4
Нийт		324.0

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний барьцаа хөрөнгийн 50 хувийг “Энержи Ресурс” компаниас Төрийн сангийн тусгай дансанд байршуулсан болно.